

Že petnajst let se kot avtorica in biografinja ukvarjam z življenjem in delom pričevalcev iz prve in druge svetovne vojne. Slišala sem veliko zgodb o dramatičnih pobegih in preganjanju, o katoliškem odporu pa je na Koroškem na voljo dokaj malo virov. Spomini dr. Georga Lexerja (1922–2011) so izjemen povzetek te teme ter dogodkov pred prvo svetovno vojno in med njo, medvojnega časa, vzpona nacionalsocializma, pa tudi njegovega globokega padca. Pri delu biografinje se ves čas zavedam subjektivne narave pomnjenja. Že pri spominih obeh bratov Georga (1987) in Wunibalda Lexerja (1995) je opaziti drobna razhajanja pri navedbah krajev ali poteku posameznih dogodkov, od katerih je ob njunem zapisovanju preteklo več kot štirideset let. V bistvenih elementih se njune pripovedi ujemajo, neizbrisno so se jima vtisnile v spomin. Da bi potrdila veljavo njunega subjektivnega pogleda na zgodovinske dogodke, sem te podkrepila z izseki zgodovinskih besedil. Med enoletnim pisanjem knjige je tako na dan prišlo nekaj dodatnih podrobnosti, ki so obogatile zgodbo. Sama občudujem predvsem Otilie Lexer, ki jo kot mama zelo dobro razumem.

Osebe v pričujočem romanu niso izmišljene, temveč so zares živele. Zgodovinski dogodki so preverjeni in podani v obliki, v kateri se lahko drugače kot v »suhoparnem« jeziku, ki ga dopušča zgodovinopisje, z mislimi in čustvi še danes vživimo v nekaj, kar se je zgodilo pred več desetletij. Peščice dogodkov ni bilo mogoče več preveriti, ker za to ni bilo virov s podatki. Pri njih sem izhajala iz svoje pisateljske svobode in številnih izkušenj iz pogovorov s pričevalci. Lahko bi se odvili natanko tako.

Antifašistično gibanje za svobodo Avstrije

Avstrijsko protifašistično gibanje za svobodo (AFÖ) je bila avstrijska odporniška skupina katoliško-konservativnega meščanskega tabora, ki se je borila proti nacionalsocialističnemu režimu. Leta 1941 sta jo ustanovila duhovnik Anton Granig in poslanec deželnega zbora Karl Krumpl, oba s Koroške, poleg njiju pa tudi frančiškanski duhovnik brat Benno. Skupina se je oblikovala konec februarja in v začetku marca 1942 v stanovanju Antona Graniga. Rojake so prvič nagovorili februarja 1942:

»Korošci, naša domovina je v stiski! Rjavi zločinci so jo izdali. Naši sinovi krvavijo in padajo na fronti za rjavo zločinstvo. Rjavi izdajalci ljudstva se doma grejejo in v uradih izkoriščajo preprostega človeka. Koroška, k dejanjem! Pošljimo Rjavosrajčnike na fronto! Koroška in naša domovina Avstrija se morata spet osvoboditi izpod pruskega jarma. Združimo moči proti rjavim zločincem! Naj živi Koroška!«

Sledilo je še več propagandnih akcij z letaki, razmišljali so tudi o razstrelitvi železniških mostov in prostorov gestapa v Celovcu.

Aktivisti organizacije so bili med drugim Eduard Pumpernig, frančiškanski brat Kapistran Pieller, frančiškanski brat Angelus Steinwender, Georg Kofler, Arthur Trattler, Anton Jaklitsch, Wenzel Primosch, Franz Bernthaler, Karl Wanner, Ernst Ortner in Otto Tiefenbrunner. V krogu podpornikov so bili med drugim Arthur Schuschnigg (brat Kurta Schuschnigga), Alois Karisch, ki je bil pozneje član koroške deželne vlade, kot tudi salzburški nadškof Andreas Rohrer.

6. 7. 1943 je gestapo aretirал nekaj članov gibanja, do konca poletja istega leta pa tudi domala vse preostale. 11. 8. 1944 so na procesu na ljudskem sodišču, ki mu je predsedoval Kurt Albrecht, AFÖ razbili. Nekaj članov so obsodili na smrti. V poznejših procesih pa je sledila zaporna kazen. Sodba se je glasila:

„Obtoženi [Eduard] Pumpernig, dr. Granig, [Wenzel] Primosch, [Ernst] Ortner, [Karl] Krumpl, dr. [Eduard] Steinwender in dr. [Wilhelm] Pieller so v letih od 1941 do 1943 predvsem na Koroškem v življenje priklicali organizacijo z monarhistično-separatističnimi cilji ali pa so se tega protidržavnega rovarjenja udeleževali kot pomagači. Pri tem so Pumpernig, dr. Granig, Primosch, Ortner, dr. Steinwender in dr. Pieller izdelali ali razširjali zoper državo uperjene pozive ali s svojimi močmi kako drugače sodelovali pri tem.

Vir: https://de.wikipedia.org/wiki/Antifaschistische_Freiheitsbewegung_%C3%96sterreichs (Pridobljeno 10. 7. 2023)

Zgodovina nastanka servitov

Leta 1233 je v Firencah sedem svetih mož ustanovilo red služabnikov Device Marije, imenovan serviti. Vseh sedem je izhajalo iz uglednih plemiških rodbin, ukvarjali so se s trgovino v tedaj izjemno cenjeni trgovalni in finančni metropoli Firencah. Božjemu klicu so najprej sledili v laični marijanski skupnosti, v Societas maior Dominae Nostrae. 1233 so ob precejšnjem zanimanju someščanov odložili svoje posvetne dolžnosti in se vselili v hišo v četrti Caffaggio, kjer je še danes servitska cerkev in bazilika Santissima Annunziata. Okoli leta 1247 so se preselili na samotni grič v okolici Firenc Monte Senario. Omenjena vzpetina od takrat velja za zibelko servitskega reda. Okostja sedmih danes počivajo v relikviariju sedmerih svetih ustanoviteljev v stranski kapeli bazilike na Monte Senario. 1888 je papež Leon XIII. sedem

ustanoviteljev cerkvenega reda – Bonfilija, Jerneja, Janeza, Benedikta, Gerardina, Rikoverja in Aleksija – v enkratnem dogodku v cerkveni zgodovini razglasil za svetnike.

»Smoter našega življenja je živeti Kristusa v njegovi polni podobi. Naše stike z božjimi bitji naj zato vodijo le mir, usmiljenje, pravičnost in ljubezen, ki združuje. Pri tem poslanstvu se zgledujmo po podobi matere Marije ob vznožju križa. Ker je sin človekov še naprej križan v svojih bratih, si služabniki njegove matere prizadevamo stati z njo ob vznožju nešteto križev, tolažiti in prinašati odrešenje. V naši predanosti, rastoči ljubezni dan za dnem nosimo svoj križ. Z mislijo, da bomo sojeni po besedah *Kajti lačen sem bil in ste mi dali jesti, žejen sem bil in ste mi dali piti [...] nag sem bil in ste me oblekli [...]* (Mt 25,35-36) se odrekamo svojim željam in sledimo Kristusu na poti v odrešenju človeka. Stvarstvo še vedno ječi v mukah in bolečinah, vendar naj nam zavest, da se prav v nas nahaja moč, da ga osvobodimo iz suženjstva pogube in popeljemo v svobodo Božjih otrok, podeli veselje, ki nam ga je obljubil Kristus, in nam ga ne more nikoli nihče odvzeti.«

Vir: Zaključne besede iz statuta servitskega reda, www.serviten.at

Dr. Anton Granig (17. 9. 1901–15. 4. 1945)

se je rodil 1901 v kraju Großkirchheim, 1932 je bil posvečen v duhovnika, od 1914 je deloval kot direktor bratovščine svetega Jožefa. Dr. Granig je bil ena ključnih figur in duhovni vodja odporniške skupine Avstrijsko protifašistično gibanje za svobodo (AFÖ), ki so jo ustanovili v njegovem stanovanju leta 1942 in v kateri sta bila še dva duhovnika, frančiškanska patra Kapistran Pieller in Angelus Steinwender, pa tudi nekaj politikov in javnih uslužbencev; na primer deželni poslanec Karl Krumpl in Anton Jaklitsch. Po več uspešnih propagandnih akcijah (večino letakov so natisnili v frančiškanskem samostanu na Dunaju, deloma z denarno podporo škofa Rohrerja) so začeli člani AFÖ načrtovati napade na železniške mostove. Zgodaj spomladi 1943 so skupino razkrinkali. Antona Graniga so 17. junija 1943 zaprli in ga nato premestili na Dunaj, v naslednjih tednih pa z nadaljnjimi aretacijami povsem razbili skupino. 11. avgusta so Graniga in druge glavne obtožence v montiranem procesu pred ljudskim sodiščem zaradi »protidržavnega delovanja« obsodili na smrt. Prošnje škofa Rohrerja kot tudi nekdanjega škofa Hefterja za pomilostitev niso bile uslišane. Graniga so 5. aprila 1945 z Dunaja odpeljali v zapor Stein ob Donavi in ga tam skupaj s še 43 drugimi zaporniki 15. aprila 1945 ustrelili. Še isti dan so v zgolj 30 kilometrov oddaljeni St. Pölten vkorakali vojaki Rdeče armade.

Vir: https://austria-forum.org/af/AustriaWiki/Anton_Granig

DDr. Josef Kadrás (19. 3. 1893–24. 6. 1970)

Zapis Georga Lexerja ob stoletnici rojstva generalnega vikarja ddr. Kadrása

Objavljeno v: Kleine Zeitung, 18. 3. 1993

Neustrašni bojevniki za vero in svobodo

19. marca 1893 v kraju Gradeš rojeni generalni vikar ddr. Josef Kadrás je deloval kot duhovnik v Šentpavlu, nato kot učitelj na zvezni gimnaziji v Celovcu, leta 1923 je bil imenovan na položaj knezoškofovega tajnika, leta 1940 je postal škofijski kancler, dve leti pozneje generalni vikar in leta 1967 stolni prošt. Umrl je 24. junija 1970. Po postavi ni bil velik, a je z veličino duha in odločnostjo, pa tudi z moralno držo in s svojo osebnostjo vzbujal spoštovanje celo pri političnih in ideoloških nasprotnikih.

Ena najvplivnejših cerkvenih osebnosti na Koroškem, generalni vikar in stolni prošt ddr. Josef Kadrás, se je rodil pred sto leti na dan sv. Jožefa v tržnem mestecu Gradeš.

Njegovo pogumno in odločno delovanje v času nacizma, njegov upor proti izseljevanju in aretacijam, pomoč beguncem in preganjanim ter [t. i.] zimske podpore v prvi poveljni zimi številni preživeli živo pomnijo še danes. Generalni vikar ddr. Kadrás je bil predvsem kot profesor latinščine in grščine za mnoge gimnazijce simbol pravičnega učitelja, ki je od učencev zahteval toliko, kot se je sam trudil zanje: bil je strog, a nikoli krivičen.

Velika preizkušnja je za Kadrása nastopila s tiranijo, ki je marca 1938 zavzela našo domovino Avstrijo. Kot učitelja so ga nemudoma odpustili. Od tega trenutka dalje je bil za mnoge v naši deželi opora v duhovni in materialni stiski. Njegovo neustrašno in nesebično izpolnjevanje duhovniške službe je bilo najbolj izrazito prav v tem času. Leta 1939 je odstopil knezoškof Hefter, vodenje Krške škofije je prevzel

pomožni škof dr. Rohrachar, leta 1940 je na mesto vodje škofijskega urada stopil Kdras. Na tem položaju se je boril proti preganjanju in se branil proticerkvenih spletk »rjave« diktature.

Proti samovolji

V tistem času še ni slutil, da se bo moral čez samo nekaj let boriti na dveh frontah – po novem tudi proti krutosti komunističnih partizanov na južnem delu naše dežele. Boj proti partizanski samovolji in nestrpnosti številnih naših sodržavljanov se s koncem vojne še zdaleč ni končal.

Poziv partizanske vlade v Ljubljani se je glasil: »Kadrasa živega ali mrtvega.«

Ko je na čelo koroškega gestapa stopil dr. Weimann, so se za ddr. Kadrasa začeli najnevarnejši časi. Neustrašno je odhajal na urad tajne državne policije na Burggasse, vselej v talarju in z vljudnim »bogdaj«. Zagotovo ni nikoli pozdravil s »heil Hitler«.

Še moja osebna anekdota: Poleti 1943 me je aretiral gestapo. Ddr. Kdras je to izvedel. Ko sta me nekoč zasliševala Weimann in Hitzler, je v zasliševalnico vstopil mlad gestapovec. Odsekal je pozdrav, nato pa rekel: »Zunaj je Kdras.« Weimann mu je odvrnil: »Recite mu, da me ni.« Nato pa Hitzlerju: »Danes mu nisem dorasel.« Vsemogočni šef gestapa je pokleknil pred duhovno nadrejenostjo, ki je živela v tem drobnem, nevpadljivem možaku.

Tihi pomočnik

SS si je hotela prilastiti Marijanišče. Kdras je poslopje nemudoma oddal vermachtu. To je lahko dosegel, ker je imel med nekdanjimi dijaki prenekaterega tihega pomočnika. Nenehno je bil na tekočem, zato se je lahko spretno izognil napadom oblastnikov. Vtis je naredil tudi s svojim obnaša-

njem. V mnogih dokumenti onjegovem uporu proti vlada-
joči strahovladi se zrcali njegov duh, to je potrdil tudi škofij-
ski kancler dr. Rohrer.

Protest proti izseljevanju Slovencev, ki ga je 16. aprila
1942 naslovil na najvišje državne in strankarske instance, je
preprečil pretečo drugo izselitev Slovencev. V tistem času so
gestapovci nekajkrat preiskali ordinariat. Kadrasu je uspelo
vzpostaviti razumen in oseben skupni jezik s tedanjim gau-
hauptmannom Meinradom Natmessnigom.

Reševalec življenj

Prav njuno sodelovanje je bilo ključno za številne človeko-
ljubne akcije, izvedene na Kadrasovo pobudo. Tako je med
drugim 5. maja 1945 dosegel, da so osem na smrt obsojenih
Slovencev izpustili na prostost, čeprav so nanje na Križni
gori že čakali eksekutorji. Imena takrat izpuščenih se gla-
sijo: Josef Ausenig, Drago Gremek, Josef Jalolic, Josef Lo-
gar, Boris Misiar, Daniela Mrak, Anton Schuschu in Helene
Tschass.

Že v začetku aprila je h gospodu kanclerju prišel dekan
Christian Koschir in ga obvestil, da nameravajo partizani
ob vkorakanju v Ljubljano ubiti škofa Rožmanna, ter se
zavzel za njegovo rešitev. Ddr. Kadrasu je ob pomoči patra
Heinzla, kasnejšega rektorja univerze v Innsbrucku – uspelo
pripeljati škofa v Celovec. Njegova zasluga je tudi, da škofa
Rožmanna in škofa Šarića iz Sarajeva niso predali Titovim
partizanom. Njuna aretacija naj bi se zgodila nekega avgu-
stovskega ponedeljka leta 1947. Ob štirih zjutraj je Kadras
oba škofa, ki sta imela s sabo vsak svojega tajnika, pospremil
skozi škofovsko vrtnarijo na ulico Pischeldorferstraße, kjer
ju je za volanom džipa že čakal angleški vojaški kaplan. Ob
osmi uri je ordinariat obkolila angleška enota z oklepnimi
vozili. Vojaki so prečesali poslopje, a so ostali praznih rok.

Prav takrat je iskane na Kačjaku pod svoje okrilje vzel ameriški vojni kurat.

Pogumno srce

V zgornjem opisu ddr. Josefa Kandraša sem se omejil predvsem na obdobje nacionalsocialistične zasedbe Avstrije. V tem času sem tudi sam trpel zaradi nacizma in na lastni koži izkusil pomoč našega strica Pepija (kot smo mu takrat pravili s tajnim imenom). Bog naj poplača našemu pomočniku in borcu za avstrijsko svobodo.

Škofjski kancler ddr. Kandraš je duhovnik, ki je živel svojo vero, bil je zaveden Avstrijec izjemnega uma in neuklonljivega čuta za pravičnost.

Težki križ, ki ga je moral nositi, pa so bili očitna zavist, privoščljivost in napadi nasprotnikov, ki so zaslepljeni hujskali proti njemu. Meni dobro znani prelat Valentin Podgorc je v besede prelil, kar so vedeli mnogi. Ddr. Kandraš se je v tem času in tudi pozneje do skrajnosti ponižal. Prosil je in rotil, sam je hitel v zapore, na sodišča. Bil je živi angel varuh številnih Korošcev; pa tudi zatiranih Slovencev. Mnogim je bil ta angel takrat, in je še vedno, neznan, zato mora biti zahvala tistih, ki vedo zanj, glasna.

Ddr. Josef Kandraš je umrl 24. junija 1970, v starosti 77 let, pot v nebesa so mu utrla dobra dela. Klub vsemu sramotenju, ki ga je bil deležen, je vselej odpuščal.

Eduard Pumpernig (9. 3. 1920–7. 4. 1992)

Po končani osnovni šoli je Eduard Pumpernig obiskoval humanistično gimnazijo, sprva v Gradcu nato v Sankt Pöltnu. Po zaključeni maturi se je vpisal na študij teologije. V mladosti je bil Pumpernig eden od ustanovnih članov proti na-

cistom uperjenega Avstrijskega protifašističnega gibanja za svobodo. 23. julija 1943 ga je na Dunaju aretiral gestapo. Po procesu pred ljudskim sodiščem so ga 11. avgusta 1944 obsodili na 10 let strogega zapora. Leta 1945 so ga osvobodili in vrnil se je na Štajersko. Zaradi sodelovanja z gestapom si je rešil kožo, vendar je ob tem izdal imena več drugih članov odporniškega gibanja, ki so jih pozneje obsodili na smrt. Pumpernig je leta 1945 sodeloval pri ustanovitvi štajerske ljudske stranke. Leta 1959 je bil krajši čas namestnik okrajnega načelnika 6. graškega mestnega okraja Jakomini. 1963 je nekaj mesecev kot poslanec Avstrijske ljudske stranke zasedal mesto v graškem občinskem svetu. Novembra 1974 je Eduard Pumpernig na Dunaju prisegel kot član zveznega sveta. Na položaju je ostal do junija 1985. Nazadnje je od januarja do junija 1985 opravljal funkcijo predsednika zveznega sveta.

Vir: https://de.wikipedia.org/wiki/Eduard_Pumpernig, (Pridobljeno 10. 7. 2023)

Viri:

Izvirna pisemska korespondenca med Otilie in Georgom Lexerjem, poslana iz koncentracijskega taborišča Buchenwald pri Weimarju (1938–1939).

Obvestilo o smrti iz koncentracijskega taborišča Buchenwald pri Weimarju, 2. avgusta 1941.

Študentska izkaznica Georga Lexerja na Univerzi v Strasbourgu, 1942.

Osmrtnica ddr. Josefa Kadrasa, duhovniška osebna mapa, arhiv Krške škofije.

Izvirni izvlečki iz sodnih prepisov obravnav Wunibalda in Georga Lexerja, kot tudi izvirna prijava smrti Georga Lexerja v: Lexer, Wunibald. *Gelebt.Erlebt.Überlebt. Erinnerungen, wie sie mir das Leben schrieb*. Celovec, 1991.

Nekrolog ddr. Josefu Kadrasu v Kärntner Kirchenblatt, št. 27, 3, 1970. Arhiv Krške škofije.

Georg Lexer ob stoletnici rojstva generalnega vikarja ddr. Kadrasa v: *Kleine Zeitung*, 18. 3. 1993. Arhiv Krške škofije.

Lexer, Georg. *Spomini*. (neizdano, maj 1987).

Lexer, Wunibald. *Gelebt.Erlebt.Überlebt. Erinnerungen, wie sie mir das Leben schrieb*. Celovec, 1991.

Dodatna literatura:

Baum, Wilhelm. *Granig, Anton*. V: Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon, Zv. 32. Nordhausen, 2011.

Behrendt, Karl Philip. *Die Kriegschirurgie von 1939–1945 aus der Sicht der Beratenden Chirurgen des deutschen Heeres im Zweiten Weltkrieg* [Doktorsko delo]. Freiburg, 2003.

Berke, Hans. *Buchenwald. Eine Erinnerung an Mörder*. Salzburg, 1946.

- Danglmaier, Nadja, Koroschitz, Werner. *Nationalsozialismus in Kärnten: Opfer – Täter – Gegner*, 3. izdaja, Innsbruck-Dunaj-Bolzano, 2021.
- Ebner, Rebekka Marie. *Kirchlicher Widerstand gegen das NS-Regime in Kärnten* [seminarska naloga]. Zvezna realka in višja realna gimnazija Sv. Uršule. Celovec, 2021.
- Fräss-Ehrfeld, Claudia. *Geschichte Kärntens 1918–1920: Abwehrkampf – Volksabstimmung Identitätssuche*. Celovec, 2000.
- Frankl, Karl Heinz in Tropper, Peter. Kadras, Joseph. V Gatz, Erwin (ur.), *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1945–2001*. Berlin, 2002. Str. 258.
- Grimm, Kurt. *Die Flucht. Erlebnisse eines Matrosenobergefreiten der Deutschen Kriegsmarine*. 2018.
- Gstettner, Peter. Das KZ in der Lendorfer Kaserne vor den Toren der Stadt Klagenfurt. Ein Vorschlag zur Geschichtsaufarbeitung und Erinnerung. V *Justiz und Erinnerung*, št. 4, 2018. (http://www.nachkriegsjustiz.at/prozesse/umgang/klagenfurt_geschichtsaufarbeitung_pg.php, Pridobljeno 10. 7. 2023)
- Hanisch, Ernst. *Der lange Schatten des Staates. Österreichische Gesellschaftsgeschichte im 20. Jahrhundert*. Dunaj, 1994.
- Kronthaler, Michaela. Dr. Anton Granig – Mitbegründer der Antifaschistischen Freiheitsbewegung Österreichs. V Liebmann, Maximilian in Kronthaler, Michaela (ur.). *Bedrängte Kirche. Bedrängt – verfolgt – befreit*. (= Grazer Beiträge zur Theologiegeschichte und kirchlichen Zeitgeschichte 9), Gradec, 1995.
- Dittmann, Ellen Magdalen. *Der Chirurg Erich Lexer (1867–1937) Untersuchung zu seiner Person, seiner Wirkung und seinem Nachruhm*. Heidelberg, 2007.
- Liebmann, Maximilian. Planungen und Aktionen der Antifaschistischen Freiheitsbewegung Österreichs sowie die von einzelnen ihrer Anhänger. V Kronthaler, M., Zinnhobler, R., Binder, D. A. (ur.). *Kirche in Gesellschaft und Politik*. Gradec, 1999. Str. 338–357.
- Liebmann, Maximilian. Die Antifaschistische Freiheitsbewegung Österreichs. V: *Geschichte u. Gegenwart* 4. 1985.

- Liebmann, Maximilian. *Gelitten für Österreich. Christen und Patrioten in Verfolgung und Widerstand*. Dunaj, 1989.
- Ludescher, Hans. *Bratäpfel und Läusepulver. Geschichten aus der Kindheit*. 1983.
- Maurer, Hans-Joachim. Die Marineärztliche Akademie 1940–1945: kurzer Abriss ihrer Geschichte. V: *Deutsches Schifffahrtsarchiv* 26, 2003. Str. 111–124.
- Najemnik, Franz. *Erinnerungen an den Widerstand gegen das NS-Regime in Kärnten: Gestapohaft, Partisanentätigkeit und Untergrundarbeit*. Celovec-Dunaj, 2012.
- Obernosterer, Engelbert. *Mythos Lesachtal*. Celovec-Dunaj, 2010.
- Roth, Herlinde. *Beiträge zum Widerstand gegen das NS-Regime in Kärnten 1938–1945* [doktorsko delo]. Dunaj, 1985.
- Steinwender, Leopold. *Christus im Konzentrationslager. Wege der Gnade und des Opfers*. Salzburg, 1946.
- Tropper, Peter. *Kirche im Gau. Dokumente zur Situation der katholischen Kirche in Kärnten von 1938 bis 1945*. Celovec, 1995.
- Tropper, Peter. Anton Granig. V: *Blutzeugen des Glaubens. Martyrologium des 20. Jahrhunderts*, zv. 3: *Feldkirchen, Innsbruck, Gurk, Salzburg*. Dunaj, 2000.
- Valentin, Hellwig. *Der Sonderfall. Kärntner Zeitgeschichte 1918–2004/08*. Klagenfurt/Celovec – Ljubljana/Laibach – Wien/Dunaj. Akt. in. razš. 2. izdaja, 2009.
- Wadl, Wilhelm. *Das Jahr 1945 in Kärnten. Ein Überblick*. Celovec, 1985.
- Walzl, August. *Zwangsarbeit in Kärnten im Zweiten Weltkrieg. Die Hintergründe eines Politischen Phänomens im Alpen-Adria-Raum*. Celovec, 2001.
- Wenzel, Edgar M. *So gingen die Kosaken durch die Hölle. Die grosse Dokumentation*. Dunaj, 1976.
- Wadl, Wilhelm. *Der Kaiser schickt Soldaten aus*. Intervju radia ORF ob stoletnici izbruha prve svetovne vojne. 2014.

Spletni viri:

- Austria Forum: Georg Lexer. https://austria-forum.org/af/Biographien/Lexer%2C_Georg
- Austria Forum. Anton Granig: https://austria-forum.org/af/AustriaWiki/Anton_Granig
- Antifaschistische Freiheitsbewegung Österreichs (z več dodatnimi povezavami): https://de.wikipedia.org/wiki/Antifaschistische_Freiheitsbewegung_%C3%96sterreichs
- Danglmaier Nadja/ Stromberger Helge: *Orte der nationalsozialistischen Gewalt in Klagenfurt. Auseinandersetzung mit Regionalgeschichte in Höherbildenden Schulen.* <https://www.erinnern.at/bundeslaender/kaernten/unterrichtsmaterial/FERTIG%20Teil%201.pdf>
- Garscha, Winfried: *DÖW-Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstands*, Folge 104, 2004 <https://www.doew.at/cms/download/dlmms/167.pdf>
- Jurasek, Hubert: Dr. Georg Lexer, Widerstand und Flucht nach seiner Verhaftung. In: *Der Freiheitskämpfer. Organ der Kämpfer für Österreichs Freiheit.* 60. Jahrgang, Nummer 30, April 2010. http://www.oevp-kameradschaft.at/wp-content/uploads/2011/12/der_freiheitskaempfer_2010_63_30.pdf
- Klösch, Christian: *DÖW Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstands*, Folge 182, 2007 – Publikation zum NS-Juliputsch im Kärntner Lavanttal des Führers heimliche Vasallen. <https://www.doew.at/cms/download/cniud/182.pdf>
- Maurer, Hans-Joachim: *Die Marineärztliche Akademie 1940–1945: Kurzer Abriß ihrer Geschichte.* Online unter: file:///C:/Users/sprin/OneDrive/Dokumente/Lexer%20Recherchen%20Roman/ssoar-dsa-2003-maurer-Die_Marinearztliche_Akademie_1940-1945_kurzer.pdf
- ORF Kärnten: *Österreich Bild am Sonntag* anlässlich „70 Jahre Kärntner Abwehrkampf und Volksabstimmung 1920“, Sendedatum 7. Oktober 1990 Online verfügbar unter: <https://tvthek.orf.at/history/Geschichte/10102589/70-Jahre-Kaerntner-Abwehrkampf/10307677>

- Pirker, Peter: „... *DENDRECKUNTERSCHREIBICH NICHT!*“
Anton Kutej, Štefan und Janko Messner – drei Entziehungsversuche aus der Wehrmacht. (o.J.) Online unter: <http://www.peterpirker.at/media/file/10%20Pirker%20Messner%20Kutej.pdf>
- Pirker, Peter. *Der Nationalsozialismus im Oberen Drautal, Aufstieg, Herrschaft, Opposition und Widerstand.* Spletni dostop od 2013: http://www.aegide.at/files/files/Texte/Pirker_Der_Nationalsozialismus_im_Oberen_Drautal.pdf
- Tropper, Peter G. (ur.). *Kirche im Gau; Dokumente zur Situation der katholischen Kirche in Kärnten von 1938 bis 1945.* S prispevkom Karla Heinza Frankla. Celovec: Universitätsverlag Carinthia, 1995. https://www.kath-kirche-kaernten.at/dioezese/detail/C2639/blutzeugen_des_glaubens Kurzbiographien Primerjaj z Jan Mikrut (ur.). *Blutzeugen des Glaubens; Martyrologium des 20. Jahrhunderts*; zv. 3. Škofije: Trg na Koroškem, Innsbruck, Krka, Salzburg. Dunaj: Dom-Verlag, 2000. Str. 143–209.
- Süddeutsche Zeitung: *Psychische Leiden im Ersten Weltkrieg. Hetzjagd auf angebliche Feiglinge*, 2014. <https://www.sueddeutsche.de/politik/psychische-leiden-im-ersten-weltkrieg-vom-schlachtfeld-in-die-hoelle-der-nervenaerzte-1.1871045-2>
- Ključne besede iz statuta reda servitov: www.serviten.at
- Tessin, Georg: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945.* https://www.bundesarchiv.de/downloads/Tessin/Bd_1_ocr.pdf
- Valentin, Verena: *Regionale Herkunftsprofile des Gurker Diözesanklerus 1858–1981. Fremde werden heimisch.* <https://netlibrary.aau.at/obvuklhs/download/pdf/2414649?originalFilename=true>
- Predavanja Friedricha Muckermanna v celovski stolni cerkvi od 21. do 23. novembra 1937. Celovec, Carinthia, 1938. Spletni dostop: <https://portal.dnb.de/bookviewer/view/1032667214#page/10/mode/1up>
- Citati Alberta Schweitzerja: <https://albert-schweitzer-stiftung.de/ueber-uns/menschen/albert-schweitzer/zitate#Mitf%C3%BChlen%20und%20Miterleben>
- Vsi viri pridobljeni dne 30. 7. 2023.

Družinsko drevo družine Lexer

Josef Lexer	rojen 1857, kmet v zaselku Stabenthe in, po domače Bäckerjev Josef
Georg Lexer	rojen 1888 v Stabentheinu, umrl 1941 v koncentracijskem taborišču Buchenwald pri Weimarju
Otilie Lexer	rojena Puck 1893 v zaselku Mali Šentpavel, umrla 1944 v Celovcu
Georg Lexer, Dr.	rojen 1922 v kraju Wieting, umrl 2011 v Celovcu
Wunibald Lexer, Dr.	rojen 1923 v kraju Liesing, umrl 2005 v Celovcu
Georg Lexer, Dr.	rojen 1952 v Celovcu

Dr. Georg Lexer

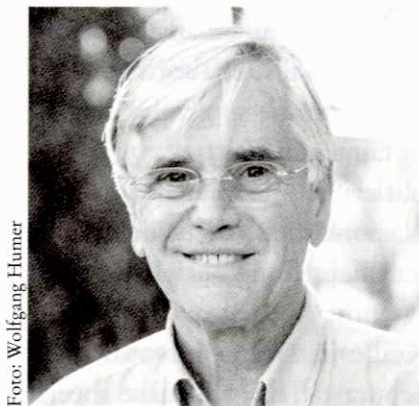


Foto: Wolfgang Humer

Leta 1952 v Celovcu rojeni **Georg Lexer** je potomec družine zdravnikov. Kot kirurg je zasedal vodilne položaje v več zdravstvenih ustanovah, že več desetletij pa si prizadeva za zdravstveno preventivo. Navdušen planinec in ljubitelj narave prebiva v Lesni dolini, kjer z ženo Andreo na biokmetiji gojita ovce jezersko-solčavske pasme. Vrnil se je k družinskim koreninam. Zavzema se za t. i. *slow food* ter zdrav življenjski slog, s katerim se varujemo pred boleznimi.

www.peintnerhof.at

Mag. Katharina Springer

Foto: Rauchenwald



Katharina Springer se je rodila leta 1975 v Beljaku, odrasla pa je v Radenčah. Po študiju publicistike in komunikologije v Celovcu je pisala za različne časopise in revije na Koroškem in v Nemčiji. Od leta 2009 objavlja kot novinarka, biografinja in pisateljica. S svojim prvcem *In ihren Stiefeln* (V njeni koži), izdanem pri Mohorjevi založbi, je dokazala, da zna na privlačen način zajeti zgodovinsko snov in jo prenesti iz preteklosti v sedanost. Katharina Springer živi in piše v Celovcu.

www.diebiograf.in.com